

Такризи

роҳбари илмӣ ба кори диссертатсионии **Раҳимова Хонигул Субҳонқуловна** дар мавзуи «**Синтез ва омӯзиши хосиятҳои физикӣ-химиявӣ биологии баъзе эфирҳои 3 α -7 α - диатсетокси -5 β - кислотаи холан**» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои химия аз рӯйи ихтисоси 02.00.03- Химияи органикӣ

Раҳимова Хонигул Субҳонқуловна баъди хатми Донишгоҳи милли Тоҷикистон соли 2016, ба ҳайси ассистенти кафедраи химияи органикӣ қабул шуда, то ҳол сарбаландона ин вазифаро иҷро намуда истодааст. Аз соли 2019 унвонҷӯйи озмоишгоҳи «Химияи глитсерин»-и ба номи д.и.х., профессор Б.Ҳ. Кимсанов ИИТ назди ДМТ буда, зиёда аз 5 сол мешавад, ки ба синтез ва хосиятҳои баъзе эфирҳои кислотаҳои холан машғул мебошад. ӯ факултети химияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистонро соли 2015 хатм намудааст. Аз соли 2019 мавзуи «**Синтез ва омӯзиши хосиятҳои физикӣ-химиявӣ биологии баъзе эфирҳои 3 α -7 α - диатсетокси -5 β - кислотаи холан**»-ро мавриди таҳлилу баррасии илмӣ қарор додааст. Х.С. Раҳимова дар давоми ин солҳо маводи зарурии кори диссертатсионии худро ҷамъоварӣ кард ва асарҳои илмии марбут ба кори таҳқиқотиро ба низом даровард. Натиҷаи таҳқиқоти ӯ дар рисола ва мақолаҳои илмии ба таърифи инъикос ёфтааст. Муаллиф доир ба паҳлуҳои мухталифи мавзӯ ва натиҷаҳои таҳқиқот дар конференсия ва симпозиумҳои илмии донишгоҳӣ, ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ якҷанд маротиба маъруза кардааст.

Таҳқиқи реаксияи мутақобили байни ҳосилаҳои гуногуни кислотаҳои холан, ки дар байни онҳо эфирҳои кислотаҳои холан, ҳосилаҳои атсилӣ, эфирҳои дорои гурӯҳи аминӣ, амидҳо, синтези N- (5-алкил-1,3,4-тиадиазол ивазшудаи кислотаи холан) ва тағйир додани сохти онҳо бо мақсади синтез кардани моддаҳои нави аз ҷиҳати биологӣ фаъол, ки ҷӣ аз ҷиҳати зиёд намудани номгӯи моддаҳои органикӣ ва ҷӣ барои химияи фармасевтӣ яке аз масъалаҳои муҳим ба шумор меравад, вазифаи аввалиндараҷаи доништа мешавад ва ҳадафи асосии кори диссертатсионии Х.С. Раҳимоваро ташкил медиҳад. Дар ин замина кор аз муқаддима ва се боб таркиб ёфтааст.

Дар муқаддима - муҳимияти мавзуи диссертатсия, дараҷаи омӯзиши он, объект, предмети таҳқиқот ва ҳадафу вазифаҳои асоснок карда шуда, мақсади кор, масъалаҳои он ва мушкилотҳои таҳқиқот оварда шудааст. Инчунин навоариҳои кори илмӣ ва аҳамияти амалии натиҷаҳо, мавқеаҳои ҷимояшаванда инъикос гардида, конференсияҳои илмие, ки дар онҳо маводи диссертатсия баррасӣ ва таҳхис шудааст, номбар гардидааст.

Дар боби аввал (Шарҳи адабиёт) иттилоот ва таҳлили адабиёти мавҷуда оид ба мавзуи диссертатсия оварда шуда, хосиятҳои химиявии стероидҳо ҳосилаҳои гуногуни кислотаи холан маълумот оварда шудааст. Илова бар ин соҳаҳои дар амал истифодабарии ҳосилаҳои стероидҳо ва ҳосилаҳои кислотаи холан нишон дода шудааст.

Боби дуюм қисми експерименталӣ буда, методи синтези якқатор ҳосилаҳои кислотаҳои холан, ки дар байни онҳо эфирҳои кислотаҳои холан - ҳосилаҳои атсилӣ, эфирҳои дорои гурӯҳи аминӣ, амидҳо, N-(5-алкил-1,3,4-тиадиазол ивазшудаи кислотаи холан) ва тағйир додани сохти онҳо бо мақсади синтез кардани моддаҳои нави аз ҷиҳати биологӣ ғайр мавриди омӯзиш қарор гирифта, ҳосилаҳои нави онҳо синтез карда шуданд. Муқаррар карда шудааст, ки раванди синтез дар муҳити ҳалкунандаҳои органикӣ, ки дар қор истифода шуданд спиртҳои метил, этил, хлороформ, бензол, пиридин, гексан, толуол, эфири диэтил, 1,4-диоксан хеле хуб гузашта, дар ин шароитҳо баромади 88-94 %-и маҳсули мақсаднокро ба даст овардан муяссар мегардад. Сохт, таркиб ва тозагии онҳо бо усули таҳлили элементӣ, спектрҳои ИС, массавӣ, РМЯ ва хроматографияи маҳинқабат тасдиқ карда шуда, мавриди омӯзиш қарор гирифта шуданд.

Дар боби сеюм тарзи таҳқиқ ва синтези як қатор ҳосилаҳои эфирҳои кислотаҳои холан ҳосилаҳои атсилӣ, эфирҳои дорои гурӯҳи аминӣ, амидҳо аз ҳисоби гурӯҳи гидроксилӣ, карбоксилӣ амалӣ карда шудааст. Сохт, таркиб ва тозагии онҳо бо таҳлили элементӣ, спектри инфрасурх (ИС), спектри массавӣ, РМЯ ва хроматографияи маҳинқабат тасдиқ карда шуда, мавриди омӯзиш қарор гирифта шудааст. Инчунин дар ин боб ҷустуҷӯи роҳҳои дар амал истифодабарии пайвастаҳои синтезкардашуда мавриди омӯзиш қарор гирифтааст.

Муаллиф бори нахуст дар химияи органикӣ таҳқиқ ва омӯзиши реаксияҳои таъсири мутақобили байни реаксияҳои карбоксил, гидроксил, кетон ва аминии кислотаҳои 3 α ,7 α -дигидрокси-5 β -ва 3 α ,7 β -дигидрокси-5 β ба амал меоянд, омӯхта шуданд, ки ин имкон дод, ки дар гурӯҳҳои карбоксил, гидроксил, кетон ва аминокислотаҳо ба амал меоянд, табдилёбии занҷири паҳлӯии қисми стероидҳои молекула бо мақсади ба даст овардани пайвастаҳои нави мавриди баррасии илмӣ қарор додааст.

Қори таҳқиқоти Х.С. Раҳимова бо диди нав ва дар асоси дастовардҳои нави илмӣ таҳлил гардидааст. Муаллиф зимни таҳлили натиҷаҳои ба дастомадаи експерименталӣ ба натиҷае расидааст, ки собитҳои физикию химиявии моддаҳои ҳосилкардашуда, ҳамчун маводи маълумотӣ ба ҳисоб меравад ва барои мутахассисоне, ки ба синтези пайвастаҳои ғайри

биологӣ машгуланд мусоидат менамояд, инчунин дар раванди таълим хангоми хондани лексия аз химияи органикӣ, биоорганикӣ ва курсҳои махсус аз манфиат ҳолӣ набуда донишҷӯён, магистрантон ва унвонҷӯён натиҷаҳои кори мазкурро мавриди истифода қарор дода метавонанд.

Зимни анҷоми кори диссертатсионӣ муаллиф худро ба ҳайси муҳаққиқи тозақор, боандеша, боистеъдод ва олими баркамол нишон дода, барои муайян кардани мақсаду вазифа, ба таври ҷарф дарк кардан ва фаҳмидани натиҷаҳои ба даст омада ва муайян кардани усулҳои зарурии таҳқиқот маҳорати баланди илмӣ нишон додаст.

Раҳимова Хонигул Субҳонқуловна муваффақ шудааст, ки натиҷаҳои таҳқиқотро бо истифода аз усулҳои муосири физикӣ-химиявӣ босаводона ва дуруст қоркард намояд. Дар раванди иҷрои қор муаллиф сарчашма ва осори илмӣ вобаста ба мавзуро, ки дар 10 соли охир нашр шудаанд, дақиқназарона мутолиа карда, мавриди омӯзишу баррасӣ қарор додаст.

Мақолаҳои илмӣ ва фишурдаи диссертатсияи Х.С.Раҳимова мундариҷаи умумии диссертатсияро инъикос менамояд ва ба ҳамаи талаботҳои таҳқиқотҳои кори диссертатсионии ихтисоси 02.00.03-Химияи органикӣ ҷавобгӯ мебошад.

Дар ин замина диссертатсияи Раҳимова Хонигул Субҳонқуловнаро кори илмӣ ба анҷомрасида ҳисобида, онро барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои химия аз рӯи ихтисоси 02.00.03-Химияи органикӣ барои химоя ба шурои диссертатсионии 6D.KOA-010- назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон тавсия менамоям.

Роҳбари илмӣ,
директори Институди илмию таҳқиқотии

Донишгоҳи миллии Тоҷикистон,
доктори илмҳои химия,
и.в., профессор

Рачабзода Сирочиддин Икром

Суроға: 734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, х. Рӯдакӣ 17.
7 (+99237) 2278895 (тел. қорӣ), 904 60 04 60 (тел. мобилӣ);
Email: ikromovich80@mail.ru

Имзои и.в., профессор С.И. Рачабзодаро тасдиқ мекунам:

Сардори раёсати кадрҳо
ва қорҳои махсуси ДМТ

Тавқиев Э.Ш.

12.09.23